RĂSPUNDEREA JURIDICĂ A STATULUI PENTRU CEDĂRI ILEGALE ALE TERITORIULUI DE STAT

Dumitru JOSANU

Teritoriul a constituit şi constituie o problemă importantă în relaţiile internaţionale, deoarece el reprezintă una din premisele materiale ale existenţei suverane a statelor. Totodată teritoriul, datorită populaţiei ce-l locuieşte, prezintă o importanţă deosebită pentru organizarea politică şi dezvoltarea social - economică a oricărei comunităţi umane.

Din cele mai vechi timpuri şi până în prezent, teritoriul a fost considerat cea mai de valoare bogăţie, cu drept de proprietate, a unui stat. Având o valoare atât de importantă, aceasta a impus ca pe parcursul evoluţiei istorice, statele să lupte pentru a ocupa cât mai multe teritorii, anexându-le lor, în aşa mod s-au format imperiile, coloniile, federaţiile etc. Valoarea patrimonială a teritoriului, ca parte componentă a statului, a constituit şi va constitui pentru viitor izvorul conflictelor dintre state şi dorinţa de dominare asupra teritoriului.

Astfel, apariţia, modificarea, sau desfiinţarea teritoriilor unui stat s-au efectuat în baza demarcărilor, concept cunoscut cu denumirea de „frontiere”.

Valoarea supremă a teritoriului de stat rezultă din însuşi conţinutul constituţiilor tuturor statelor, care necondiţionat plasează teritoriul statului ca element suprem al acestuia. Astfel, potrivit Constituţiei României, art. 3 prevede expres că „teritoriul României este inalienabil. Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populaţii străine". Acelaşi conţinut are şi art. 4 din Constituţia Federaţiei Ruse, care prevede expres că „Federaţia Rusă se angajează să garanteze integritatea şi inalienabilitatea teritoriului său". Potrivit art. 3 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova, „teritoriul Republicii Moldova este inalienabil", ceea ce presupune că teritoriul statului nu poate fi înstrăinat sub nici o formă.

Totodată, prin inalienabilitate se înţelege că teritoriul de stat nu poate fi vândut, donat, cedat, cesionat sau abandonat, iar oricare din acţiunile menţionate duce spre încălcarea în mod prioritar a normelor constituţionale, drept cauză fiind încălcate drepturile fundamentale ale cetăţenilor.

Potrivit practicii dreptului internaţional, identificăm următoarele modalităţi care pot sta ca piloni legali pentru modificarea teritoriului de stat, potrivit normelor dreptului internaţional:

1. În cazul când popoarele şi naţiunile îşi exercită pe deplin dreptul la autodeterminare.
2. În cazul când schimbul de teritorii se face potrivit înţelegerii dintre state.

Astfel, indiferent de modalităţile modificării teritoriilor de stat, acestea trebuie înfăptuite în limitele legale, cu acordul cetăţenilor. Este de remarcat că acţiunile statului, îndreptate spre cedarea ilegală a teritoriului de stat, aduce atât prejudicii materiale statului, cât şi cetăţenilor acestuia, fiind încălcate în mod prioritar drepturile constituţionale ale cetăţenilor, în special dreptul la proprietate.

În virtutea existenţei principiului inalienabilităţii teritoriului de stat, atât istoria cât şi practica internaţională ne arată că sunt întâlnite frecvente situaţii când statele „înstrăinează" prin diferite forme şi modalităţi, părţi ale teritoriului său.

Cu regret, Republica Moldova recent a avut un precedent de cedare a unui segment de teren, parte componentă a teritoriului de stat moldovenesc, în proprietatea statului ucrainean, în regiunea satului Palanca.

Astfel, Republica Moldova şi Ucraina, au semnat actul privind determinarea şi stabilirea hotarelor pe sectorul de autostradă Odesa-Reni, în regiunea localităţii Palanca, precum şi a sectorului de teren prin care trece acesta. Sectoarele date au fost transmise *de iure* în proprietatea Ucrainei la data de 18 noiembrie 2001. Actul de transmitere de către Republica Moldova în proprietatea Ucrainei a autostrăzii Odesa-Reni în regiunea localităţii Palanca a fost semnat şi transmis la 11 februarie 2002. Palanca este o

localitate în raionul Ştefan Vodă, din Republica Moldova. Satul se află la graniţa cu Ucraina şi este punctul extrem de la est al Republicii Moldova. Şoseaua care trece prin centrul localităţii este cu atât mai importantă, cu cât face legătura între Ucraina, Republica Moldova şi România. Tot pe teritoriul comunei Palanca se afla Vama Bender.

Semnarea acordului de cedare a segmentului de teren din regiunea Palanca, a avut şi are efecte negative până în prezent. Acesta se manifestă prin faptul că locuitorii satului Palanca care deţineau sau mai deţin şi acum terenuri agricole situate dincolo de şosea, au acces limitat şi îngrădit asupra exercitării libere a dreptului de proprietate asupra proprietăţilor lor.

Cu regret, până în prezent statul moldav, care prin acţiuni ilegale a cedat din teritoriul său în favoarea altui stat, nu a acţionat sub nici o formă pentru a despăgubi locuitorii satului Palanca, şi nici nu a purtat o răspundere juridică faţă de cetăţenii Republicii Moldova.

Totodată, în ordinea ideilor, este de menţionat şi caracterul problemei transnistrene, care reprezintă un impediment important în activităţile integraţioniste ale Republicii Moldova în spaţiul european. Este des întâlnită concepţia că unica soluţie a Republicii Moldova de a soluţiona problema transnistreană, este de a ceda teritoriul din stânga Nistrului. Considerăm, o asemenea abordare a problemei drept una ilegală care, în mod direct ar încălca prevederile normelor Constituţionale, precum şi drepturile cetăţenilor Republicii Moldova, inclusiv ale cetăţenilor care se află pe teritoriul Transnistriei.

În asemenea circumstanţe, apare întrebarea care ar fi răspunderea statului faţă de cetăţenii săi pentru încălcarea principiului inalienabilităţii teritoriului de stat prin „cedări”de teritorii. Este evident, că statul în asemenea circumstanţe are obligaţia de a răspunde în faţa cetăţenilor săi, iar în mod prioritar o asemenea răspundere apare faţă de cetăţenii (sau foşti cetăţeni) care locuiesc sau au locuit pe teritoriile cedate de către stat.

Un rol important pentru prevenirea şi curmarea violării drepturilor cetăţenilor, îl are conceptul de răspundere juridică a statului, care în acelaşi timp apare ca garant în apărarea drepturilor cetăţenilor statului faţă de acţiunile/inacţiunile statului sau abuzurile acestuia. Potrivit cercetărilor efectuate, cu regret am ajuns la concluzia că nu ar exista o oarecare modalitate bine stabilită, prin care statul ar răspunde juridic faţă de cetăţenii săi. Astfel, în majoritatea cazurilor, normele juridice pozitive, care reglementează formele şi modalităţile de răspundere a statului (şi a organelor acestuia), faţă de cetăţenii săi, poartă mai mult un caracter declarativ şi formal.

Până în prezent, răspunderea statului (prin recompense materiale) faţă de cetăţenii săi este direct raportată la sursele financiare din bugetul de stat, iar

recompensele față de cetățeni este stabilite tot de către stat (funcționarii statului), care de multe ori, considerând din capacitățile financiare ale statului, nu ar putea garanta o recompensă echitabilă cetățeanului, căruia i s-au încălcat drepturile constituționale, şi anume, prin acțiunile statului de „cedare" a teritoriului său. Totodată, urmează să menționăm, că atragerea la răspundere a funcționarilor publici, care au permis sau au contribuit la acțiunile de „cedare" a teritoriului de stat, este, într-o măsură mai mult sau mai puțin, imposibil de realizat, întrucât aceştia beneficiază de imunitate din partea statului, ceea ce aduce la o răspundere formală a acestora.

Este evident că, în prezent, este primordial a crea o doctrină juridică unificată, atât pe plan național cât şi pe plan internațional, care ar stabili şi reglementa modalitatea răspunderii juridice a statului față de cetățenii săi, în cazurile când prin asemenea acțiuni sunt încălcate direct drepturile patrimoniale şi morale ale cetățenilor statelor participante la tranzacție. O asemenea doctrină şi reglementare juridică trebuie, în primul rând să stabilească o viziune concretă asupra modalității de răspundere a statelor, în diferite circumstanțe care au contribuit la încălcarea drepturilor omului. O asemenea abordare urmează a fi examinată nu doar la nivel național, dar şi la nivel internațional întrucât constituie o problemă amplă, frecvent întâlnită chiar şi în prezent, iar o soluționare legală, neinterpretativă, nu există.